



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3



ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 941 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 11-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 28-fevraldagi
333/5-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.



MUNDARIJA

Improving the efficiency of investment activity in oil and gas enterprises.....	24
Raxmatova M.G., G'ofurov Sh.N.	
Organization of control and evaluation of effectiveness in international companies.....	30
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich	
Xalqaro standartlarning korxona eksportini oshishidagi ahamiyati.....	35
Sobitov Diyor Abbralxonovich	
Erkin iqtisodiy zonalar boshqaruvining tashkiliy tuzilmasini takomillashtirish yo'llari	40
Ataismatov Iqboljon Zumratjonovich	
Xorazm viloyatida turizm infratuzilmasini innovatsion rivojlantirish ko'rsatkichlarini ekonometrik modellash va prognozlashtirishning ba'zi masalalari	46
Jumaniyazova Ro'za Quvondiq qizi	
Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash	60
Rasulov Muxammad Bobur Fazliddin o'g'li	
Economic analysis of investment activity of enterprises.....	66
Shermatov Akhror Abduhakimovich	
Kichik biznesni rivojlantirishda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish yo'nalishlari	72
Z. Rahimova	
Влияние углеродного следа на экологическую устойчивость узбекистана	76
Саттарова Барно Шухратовна	
Moliya bozori dastaklari orqali xorijiy investitsiyalarni jalb etish modellarining uslubiy asoslari	84
Ibragimov G'anjion G'ayratovich	
Maqdsadli tushumlarning audit obyekti sifatidagi tasnifi va tavsifi.....	90
Ne'matov Oybek Ismatullayevich, Qambarov Abduazizbek	
Bank majburiyatlari tushunchasi, uning mazmuni va mohiyati	96
Muminova Parvina Ilhom qizi	
Sanoat korxonalariga berilayotgan soliq imtiyozlari ma'murchiligini ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan ishlar samaradorligi.....	100
Turabov Ulug'bek Olimjonovich	
Tur operatorlari va sayohat agentliklarida xarajatlar va foyda tahlili va uning turlari	106
Taniyev Ahmadjon Bahromovich	
O'zbekistonda kredit bozorini rivojlantirish istiqbollari.....	113
Salimov Burxon Abubakirovich	
Social media marketing as a key strategy in modern business.....	125
Najimova Bakhtigul Abdilkasim qizi	
O'zbekistonda yashil mahsulotlar eksportini rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish va xalqaro integratsiyani ta'minlash.....	129
Radjabov Bunyod Abduxalilovich	
Оценка и управление рисками в проектах строительства энергетических объектов	136
Махматкулов Жамшед Бахтиёрович	
Iqtisodiyotda ko'chmas mulk bozori hamda uning xususiyatlari	140
Ibragimov Qobil To'xtamishovich, Raimkulov Sherali O'rozdavlatovich, G'ffarov Husayn Aliyor o'g'li, Ismoilov Davronjon Ilxomjon o'g'li, Tashpulatova Shaxnoza Tursunpulatovna	
Ekologik turizmning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri va uni rivojlantirish istiqbollari (Jizzax viloyati misolida)	144
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li	
Ways to improve personnel policy in improving the quality of financial services provided by financial institutions.....	148
Ergashev Umidjon Ibragimovich	
Qo'shilgan qiymat solig'ining budjet daromadlarini shakllantirishdagi ahamiyati	152
Djabbarov Anvar Muxammadsaliyevich	



Tadbirkorlik subyektlarining barqarorlik reytingini aniqlash va ulardan samarali foydalanish yo'llari	157
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
Tovar-moddiy zaxiralar auditini tashkil qilish masalalari	164
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich, Botirov Lazizbek Botirovich	
O'zbekiston tijorat banklari faoliyatida aktivlar daromadlilikini oshirish masalalari.....	168
Saxibjonov Muzaffar Salijanovich	
Organization of control and evaluation of effectiveness in international companies.....	174
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich	
Strategic growth of global companies in contemporary environments.....	179
Djurabaev Otabek Djurabayevich	
Directions for management of the tax system.....	184
Sharokhmatov Abdurakhim Abdulamitovich	
Davlat korxonalarida moliyaviy samaradorlik va uni boshqarish tizimini takomillashtirish yo'nalishlari.....	188
Qarshiyev Nodirbek Olim o'g'li	
Проблемы, модели и методы оптимизации управления товарными запасами	193
Бабаджанов Шопулат Шомашрабович	
Literature review: the significance of digitization to management credit activity of commercial banks	200
Jo'rayev Eldor Berdibekovich	
O'zbekiston Respublikasining davlat budjeti.....	205
Ajibaeva Raiya Maxsudovna	
Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasining shakllanishi, taraqqiyot bosqichlari va uning dolzarbligi.....	212
Kodirov Javlonbek Nematullayevich	
Bank plastik kartalari orqali masofaviy xizmatlarni takomillashtirish.....	219
Abdullayeva Dildora Qudratovna, Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li, Almuratova Nurlio'lmasoy Naim qizi	
O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni ekonometrik modellash.....	223
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Mahalla faoliyati ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarini tahlil qilishning nazariy asoslari.....	232
Aliqulov Ravshan Shodiyor o'g'li	
O'zbekistonda lizing bozori tahlili.....	237
Bojev Bekzodjon Jo'raqul o'g'li, Shavkatov Behruz Rustam o'g'li	
Chakana savdoni rivojlantirishning mintaqaviy xususiyatlari	241
Ismoilov Shohjahon O'tkir o'g'li	
O'zbekistonda tibbiy xizmatlarning rivojlanish tendensiyalari, tarkibiy tuzilish tasnifi va marketing segmentlari	244
Axmedov Zafarjon A'zamovich	
Мировой опыт и перспективы развития свободно экономических зон в Республике Узбекистан.....	250
Кадилова Истора Кадилова	
Перспективы реформирования налоговой системы Республики Узбекистан в условиях глобализации.....	254
Буранова Лола Вахобовна, Садиков Искандар Гайратович	
O'zbekiston 2030 strategiyasi – islohotlar tizimligida ipoteka kreditining dolzarbligi.....	263
A'zamxo'jayeva Nihola	
O'zbekistonda sug'urta mexanizmlarini rivojlantirish istiqbollari	267
Shoraximova Zilola Nosirdjanovna	
Biologiya va tibbiyotda matematik statistika	271
Voxidov Alikul Melitosheich	
Viloyatda chorvachilik mahsulotlarini o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi.....	283
Azimov Allaberd O'rinovich, Begaliyeva Madina Abdusamatovna	
Servis korxonalarida mobil ilovalar yordamida interaktiv xizmatlar yaratish	289
Ne'matov Nizom Ismatullayevich	
Oziq-ovqat ta'minot zanjiri tushunchasi va uning zamonaviy tendensiyalari.....	293
Nazarova A.N	



Влияние искусственного интеллекта при разработке стратегических программ на экономическое развитие страны.....	300
Каримова Нуржахон Олим кизи	
Kichik va o'rta biznesda moliyaviy menejment: muammolar va yechimlar	306
Saidvaliyeva Nigora Ziyodillayevna	
Теоретико-правовая характеристика экономических отношений	313
Фарход Махмудович Тиркашев, Исломжон Жамshedович Жамshedов	
Cash flow reporting in Uzbekistan: national accounting standards and international standards application	318
Ochilov Ilyos Keldiyorovich	
Tadbirkorlik salohiyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari va takomillashtirish mexanizmlari	324
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Получение долгосрочного кредита и определение его размера для привлечения лизинга	330
Латипова Шахноза Махмудовна	
Ko'chmas mulk solig'ining ko'chmas mulk bozori tendensiyalariga ta'siri	335
To'lakov Ulug'bek Toshmamatovich	
Rivojlangan mamlakatlarning davlat qarzi va uni boshqarishdagi tajribasini tahlil qilishga ilmiy yondashuv	343
Suyunov Dilmurod Xolmuradovich, Abdurahmonova Feruzabonu	
Эффективный инновационный менеджмент в системе здравоохранения Республики Узбекистан.....	353
Абдурахманов З.М.	
Islom moliyasining O'zbekistondagi o'rni va O'zbekiston Respublikasining islomiy tashkilotlar va banklar bilan aloqasi	356
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi, Elboyev Otajon Polvonquliyevich	
Tadbirkorlik subyektlarida innovatsion faoliyatni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	361
Oxunjonova Madina Isoqjonovna	
Основные задачи обеспечения цифровой информационной безопасности в образовательном процессе	365
Иззатилла Пулатов Кудратиллаевич	
Tijorat banklarida komplaens nazoratni takomillashtirish.....	373
Muminova Marguba Mamirkulovna	
Kichik biznes uchun soliq imtiyozlari va ularning samaradorligi.....	378
Sarvar Ochilov	
Xalqaro moliyaviy tashkilotlarning davlat iqtisodiy rivojlanishidagi o'rni	387
Raxmonova Dildora Ergash qizi	
O'zbekiston Respublikasida kreditning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'rni	395
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Mintaqa sanoat korxonalari investitsiya jarayonlari rivojlanish tendensiyasining statistik tahlili.....	399
Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi	
Natijalarga yo'naltirilgan budjetlashtirish samarali budjet menejmentining omili sifatida	403
N. Sheraliev	
O'zbekistonda kichik biznesning rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari	408
Salayev Jasurbek Komilovich	
Features and prospects for the development of digital marketing in Uzbekistan	414
Musayeva Shoirazimovna	
Анализ динамики импорта узбекистана в 2017–2024 годах с учетом индекса сложности продукции (PCI)	418
Жабборов Нодира Холмурод кизи	
O'zbekistonning kredit riskini baholash: iqtisodiy barqarorlik va xavf omillari tahlili	422
Hakimov Hakimjon Abdullo o'g'li	
Investitsion jozibadorlikni oshirish – korxonalarning raqobatbardoshligini oshirishning muhim shartidir	426
Karimova Dilafroz Sadirdin qizi	



Sanoat korxonalarida innovatsion faollikni oshirish omillari.....	431
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li, Xakimov Javohir Hamza o'g'li, Turganbaev Nursultan Bayram o'g'li, Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich, Xasanov Ruslan Raxmatovich, Nurullayev Jasurbek Davronbekovich	
Теоретические основы формирования понятия «финансовая стабильность».....	437
Алиева Сусанна Сейрановна	
Developing the labor market and strategies for reducing unemployment.....	442
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi, Elmurodov Mukhammadkodir Nurmuhammad	
Iqlim o'zgarishi sharoitida raqamli texnologiyalar orqali qishloq xo'jaligida samaradorlikni oshirish yo'llari.....	450
Fayziyev Oybek Raximovich, Ochilov Ilhom Sayitqulovich, Sayfullayeva Ruxshona Farrux qizi	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning sanoatni rivojlantirishdagi roli.....	458
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Ishlab chiqarish korxonalarida risklarni boshqarishning asosiy yo'nalishlari va rivojlanish istiqbollari.....	466
Muxitdinov Shuhrat Ziyaviddinovich	
Ovqatlanish xizmatlarini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlaridan foydalanish va samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari.....	470
Ravshanov Zaxiriddin Ibragimovich	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishning ahamiyati.....	477
Safayeva Dilafuz Ruzmatovna, Karimov Abrorjon Shavkat o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarini xarajatlarini rejalashtirish va moliyalashtirish: amaldagi holat tahlili.....	482
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T	
Tijorat banklarida foiz risklarini baholash va boshqarish.....	487
Karimov Mardon Akram o'g'li	
Zamonaviy sharoitda bank innovatsiyalaridan foydalanishning istiqbolli yo'nalishlari.....	494
Xodjimamedov Akmal Ashurovich	
A local perspective on sustainable supply chain management in Uzbekistan.....	501
Oybek Rafukjonkhoev	
Raqamli texnologiyalar orqali sug'urta kompaniyalar marketing faoliyatini takomillashtirish.....	505
Rashidova Dildora Rasul qizi	
O'zbekistonning strategik rivojlanish davrida investitsiyalarning o'rni.....	511
Akbaraliyeva Aziza Maxmadali qizi	
O'zbekiston media bozori: rivojlanishi va afzalliklari.....	516
Qodirov Obidjon Olim o'g'li	
Порядок учета скидок в бухгалтерском учете на основе МСФО.....	520
Камолова Феруза Кахрамоновна	
Tijorat banklari transformatsiyasini amalga oshirishda qimmatli qog'ozlar bozorida foydalanishning xorijiy tajribasi.....	525
Bobur Abrorovich Yusupov	
Neft va gaz sanoati korxonalari resurslardan samarali foydalanishning xorijiy tajribalari tahlili.....	533
Sonayev Sanjar Nurmatovich	
Оценка социально-экономического воздействия железнодорожных проектов.....	539
Хужаяров Бекзод Баходир угли	
Rivojlanayotgan mamlakatlarda islom mikromoliyalashning innovatsion mexanizmlari va xalqaro tajriba.....	544
Sharipova Maxliyoixon Baxtiyor qizi	
Iqtisodiy samaradorlik tushunchasining ilmiy- nazariy tahlili.....	548
Ibragimov Zukhriddin Sayfutdinovich	
Ipoteka kreditlarini moliyalashtirishda banklarning o'rni va istiqbollari.....	552
Muhitdinov Ulug'bek Diyorovich	
Mintaqaviy mehnat bozorini shakllanishining shart-sharoitlari, omillari, o'ziga xos xususiyatlari va prinsiplari.....	556
Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li	
Development of digital marketing for sustainable tourism development in Uzbekistan.....	560
Nasibabonu Abdurakhmonovna Akramova	



Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar	565
Ibragimov Ulmas	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligini ta'minlashning dolzarb masalalari	569
Akbarov Behzodxon Ulug'bek o'g'li	
Amerika qo'shma shtatlarida federal zaxira tizimi tomonidan amalga oshirilgan noan'anaviy pul-kredit siyosati	574
Djumonov Dilshod Safaroliyevich	
Intellectual mulkning ishlab chiqarishdagi ahamiyati	581
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Azizbek Umid o'g'li Abduvaliyev	
Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini baholashning xorijiy davlatlar tajribasi	585
Sattarova Gulshan Muxiddinovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida moliyaviy xavfsizlik: investorlar misolida.....	589
Boysunov Jamshid Baxriddin ug'li	
Amaliy-ilmiy tadqiqotlarning mazmuni, asosiy maqsadlari va qo'llanilish shakllari.....	593
Raupov Jamshid Rashidovich, Kaxramonov Zafar Kaxramonovich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishning dolzarb masalalari.....	597
Ergashev Olim Kenjayevich	
Islom darchalari asosida moliyalashtirishni joriy etish istiqbollari	602
Gulyamova Shaxnoza Gafurdjanovna	
Влияние финансовых технологий на трансформацию страхового рынка	606
Тангирбердиева Гулчехра Рахимжановна	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishida mamlakatimiz iqtisodiyotini holati tahlili	611
Muradova Maxliyoixon Ravshanovna	
Foreign experience in the formation of banking assets in improving the efficiency of the activities of commercial banks.....	615
Ibrohimov Davronbek Muhammadi ogli	
Роль и значение экономического потенциала в формировании стратегии регионов Узбекистана.....	628
Абдалова З.Т.	
Перспективы развития торговых отношений между Китаем и Узбекистаном.....	634
Фазлиддинова Шахруза, Расулев Дильмурод Мирза-Ахмедович	
Korxonalarda moliyaviy instrumentlarning hisobi va audit masalalarini rivojlantirish	640
Maxmudov Saidjamol Kadirjanovich	
Barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	647
Rajabov Alibek	
Digital technologies as a driver for the development of mice tourism in Uzbekistan	654
Ilkhomova Gulnoza Zaynitdin qizi	
Tadbirkorlik subyektlarining tashqi savdo faoliyati bojxona reytingini aniqlash va baholashning iqtisodiy ahamiyati	661
Azizov Sherzod Uktamovich, Mamarajabov Abdisamad Saidmurot o'g'li	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari	666
Shodiyev To'liqin Oltiboy o'g'li	
Sanoat korxonalari rivojlanishining atrof-muhitga ta'sirini baholashda ESG tamoyillarini qo'llash imkoniyatlari va istiqbollari	671
Turg'unov Jasurbek Alimardon o'g'li	
Museum collection management and new technology	677
Ibroximova Aziza Abbasovna	
Inklyuziyalashuv sharoitida sanoat korxonalari faoliyatining ilmiy-nazariy jihatlarini	684
Isayev Kobiljon Abdulkodirovich	
Turizm sohasida brendning O'zbekiston iqtisodiy o'sishiga ta'siri va sayyohlik yo'nalishi sifatida marketingning ahamiyati.....	693
Kobilova Maftuna	
Kichik biznes subyektlarida marketing faoliyatini boshqarishni takomillashtirish.....	697
Bektemirov Ozodjon Xusan o'g'li	
Tekislikda to'g'ri chiziqli va uning tenglamalari.....	702
Azimova Halkar Qayumovna	



Banking Legislation of the Republic of Uzbekistan: Practice and Reforms.	707
Asliddin Qurvonboyev Baxrom o'g'li, Umarova Zulaykho	
Korxonalarda reklama faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli marketingdan foydalanish.....	712
Khojiev Elshod	
Необходимость использования искусственного интеллекта в системе образования – веление времени	717
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Kon-metallurgiya kombinati faoliyatining ekonometrik modeli va uni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari.....	721
Karimov Ma'ruf Ichthyorovich	
Ijara bo'yicha xalqaro standart qo'llanilishining xususiyatli jihatlari	725
Yusupova Malika Botiraliyeva, Satvaldiyeva Gulchexra Xudayberdiyevna	
Понятие и сущность маркетинговой деятельности малого бизнеса в Узбекистане.....	730
Убайдуллоева Малика Отабековна	
Tovar-moddiy zaxiralar tahlilini takomillashtirish	736
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich, Mirzayeva Shaxlo Faxritdinovna	
Tijorat banklarida mavjud muammoli aktivlar miqdorini qisqartirish bo'yicha xorij mamlakatlar tajribasi.....	742
Abduxalimova Marjona Xikmatovna	
Bank strategiyasini shakllantirish orqali samaradorlikni oshirish (O'zsanoatqurilishbank misolida)	748
Maxmudova Munavarxon Ruzimuradovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilik tarmog'ini rivojlantirish istiqbollari.....	752
Ismoilov Zuhridin Sayitqulovich	
Yangi O'zbekistonda baholovchi tashkilotlar reytingini baholash va renkingini aniqlash mexanizmining tashkiliy va huquqiy asoslarini takomillashtirishning zarurligi.....	757
Tashpulatov Giyos Toxirovich	
Raqamli transformatsiya sharoitida B2B marketing strategiyalarini tuzish va samaradorlikni belgilash.....	764
Yudashev Jamshid Abrarovich	
Iste'molchi xulq-atvori: marketing strategiyalarida uning o'rni.....	770
Hamidova Maftuna Boburjon qizi	
Impact of modern tourism infrastructure in enhancing a country's tourism potential.....	775
Ametova Shahnoza Rustamovna, Dauletbaeva Ulzada Bakhadirovna	
O'zbekistonda oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va iste'moli tahlili	780
Umarov Ilxomjon Yuldashevich, Abdulxamidova Nodira Abdurashitovna	
Xalqaro tajriba asosida uy xo'jaliklarining investitsion faoliyatini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	784
Berdiyev G'ayrat Ibragimovich	
O'zbekistonda elektroenergetika sohasi boshqaruvini tartibga solish masalalari	795
Samiev Shoxrux Faxriddin o'g'li	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportini moliyaviy qo'llab-quvvatlash yo'llari	801
Xaydarova Nargiza Anvarovna	
Greening Hotel Operations: A Framework for Sustainable Resource Management and Cost Efficiency in Bukhara Region.....	809
Toyirova Sarvinoz Atoevna, Canós-Darós, Lourdes, Osorio-Acosta, Estefanía	
O'zbekiston sanoat mahsulotlari eksportining tashqi bozorlar bilan o'zaro aloqalari	819
Yo'ldoshev Nozimbek Ma'rufjon o'g'li	
O'zbekistonda tibbiy ta'lim eksportining rivojlanish tendensiyalari	824
Abdullayev Javoxir Jaxongirovich	
Dunyo oziq-ovqat bozorining dinamik rivojlanishidagi o'zgarishlar, qiyinchiliklar va ularning yechimlari	832
Tolipova Baxtigul Farxodovna	
Sanoat korxonalarida boshqarish jarayonlariga omillar ta'sirini baholash uslubiyotlari	836
D.Ziyayeva	
Zamonaviy firmalarda kommunikativ aloqalar tizimini o'rnatish bilan bog'liq muammolar	840
Sh.A.Suleymanova, Sh.Z.Erkinova	



Перспективы развития электронной коммерции Республики Узбекистан	845
Маҳаммадалиева Муслимахон Шерали кизи	
Surxondaryo viloyatida o'rta muddatda uy-joylar qurilishi prognozlashtirishni tekshirish	851
Ibragimov Nodir Shopo'latovich, Ibragimov Qobil To'xtamishovich, Toshpo'latov Bobur Rasuljon o'g'li, Nuraliyeva Feruza Abdusalim qizi, Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li	
Aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosatini takomillashtirish orqali investitsiya jozibadorligini oshirish mexanizmlari.....	858
Muxammadiyev Faxriddin Baxtiyorovich	
O'zbekiston respublikasi budget daromadlarining amaldagi holati tahlili.....	861
Shodiyev Xurshedjon Karimovich	
Korxonalarda ishlab chikarish strategiyasini innovasion faoliyati orqali takomillashtirish yo'llari	865
Fayzullayeva Aziza Nusratillayevna	
Budget tashkilotlarining shtat jadvallarini tuzish va xarajatlar smetasi	871
Xamdamov Nuriddin Abdimalikovich	
Tax Revenues and Budget Allocation: The Impact of Tax Revenues on the Economy in Uzbekistan and Indonesia.....	875
Vafoyeva Sevinch, Umarova Zulaykho	
Erkin iqtisodiy zonalar – rivojlanishning muhim omili.....	879
Axtamova Parizod Oybek qizi	
The significance and impact of contemporary tourism infrastructure in boosting a country's tourism potential	883
Matkabillova Diloram Khalilullayevna	
Tijorat banklari investitsiya faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari.....	887
Abduvaliyev S.A.	
Yangi iqtisodiy tizimda barqaror ish bilan bandlik konsepsiyasini ishlab chiqish va unga oid global tajribalar.....	892
Xoliyorova Shoxista Qaxramon qizi	
Bo'lajak pedagog-o'qituvchining innovatsion faoliyati modeliga asoslangan xolda ta'lim-tarbiya metodlari va vazifalarini o'rgatish.....	898
Abdullaeva Sanobar Berdievna	
O'zbekiston to'qimachilik klasterlari orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash	903
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Xalqaro standartlar asosida moliyaviy hisobot ko'rsatkichlari tahlilining ilmiy asoslari	909
G.J.Jumayeva	
Интеграция современных концепций управленческого учета в учетно-аналитическую практику вузовских научных учреждений в Узбекистане.....	912
Каршиева Мохинур Олим кизи	
O'zbekiston sug'urta amaliyotida umr davomiyligi funksiyalarini aniqlashda aktuar hisoblarning o'rni.....	916
Abdujalilova Guzal Saydillayevna	
Инструменты фондового рынка в международной практике повышения инвестиционной привлекательности бизнеса	921
Юлдуз Усманова	
O'zbekiston respublikasi moliya-kredit tizimidagi muammolari va ustuvor yo'nalish istiqbollari.....	931
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
O'zbekistonning fiskal va monetar siyosati tashqi savdo defitsiti o'sishiga ta'siri	935
Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich	



ЎЗБЕКISTONNING FISKAL VA MONETAR SIYOSATI TASHQI SAVDO DEFITSITI O'SISHIGA TA'SIRI



Baxtiyorov Sherarali Muzaffarovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
“Davlat moliyasi va xalqaro moliya” mutaxassisligi magistranti
ORCID: 0009-0009-2140-3363

Annotatsiya: Ushbu maqolada fiskal va monetar siyosatning mohiyati ochib beriladi hamda ularning O'zbekiston Respublikasining tashqi savdo defitsitiga ko'rsatadigan bevosita va bilvosita ta'sirlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida eksport va import oqimlaridagi nomutanosibliklar, budjet balansining tashqi savdo ko'rsatkichlariga ta'siri, shuningdek, pul-kredit vositalarining tashqi iqtisodiy muvozanatga ta'siri ilmiy asosda yoritiladi. Maqolada statistik ma'lumotlar tahlili asosida fiskal va monetar siyosatni tashqi savdo defitsitini yumshatish vositasi sifatida qo'llashning samarali yo'llari aniqlanadi.

Kalit so'zlar: fiskal siyosat, monetar siyosat, budjet defitsiti, tashqi savdo, eksport, import, iqtisodiy muvozanat.

Abstract: This article explores the essence of fiscal and monetary policies and analyzes their direct and indirect impact on Uzbekistan's foreign trade deficit. The study focuses on imbalances in export and import flows, the influence of budget dynamics on trade performance, and the role of monetary instruments in maintaining external economic equilibrium. Based on statistical data analysis, the article identifies effective strategies for utilizing fiscal and monetary policy tools to mitigate the foreign trade deficit.

Key words: fiscal policy, monetary policy, budget deficit, foreign trade, export, import, economic balance.

Аннотация: В статье раскрывается сущность фискальной и денежно-кредитной политики, а также проводится анализ их прямого и косвенного влияния на дефицит внешней торговли Республики Узбекистан. Особое внимание уделяется дисбалансу экспортно-импортных потоков, воздействию бюджетной политики на показатели внешней торговли и роли монетарных инструментов в обеспечении внешнеэкономического равновесия. На основе анализа статистических данных определяются эффективные подходы к использованию фискальных и монетарных мер для снижения дефицита внешней торговли.

Ключевые слова: фискальная политика, денежно-кредитная политика, бюджетный дефицит, внешняя торговля, экспорт, импорт, экономическое равновесие.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy siyosatda fiskal va monetar siyosat muhim tushunchalar sifatida alohida e'tiborni talab etadi. Ular iqtisodiyotni boshqarishning ikki asosiy vositasi bo'lib, turli maqsad va mexanizmlarga ega. Oddiy qilib aytganda, bu ikki siyosat “ikki alohida cho'ntak” bo'lib, ularni bir-biriga aralashtirish iqtisodiy muvozanatsizlikka olib kelishi mumkin. Masalan, monetar siyosat vositalarining fiskal siyosat maqsadlarida noto'g'ri qo'llanishi inflyatsiyaning 20–30 foizgacha oshishiga sabab bo'lishi mumkin.

Fiskal siyosatning xarajatlar va soliqlar orqali agregat talabni boshqarishdagi roli, shuningdek, monetar siyosatning pul massasi va foiz stavkalari orqali iqtisodiy faollikka ta'siri o'ziga xos muvozanatni talab qiladi. Bu ikki siyosatning o'zaro uyg'unlashuvi iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, inflyatsiyani nazorat qilish va barqarorlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Shunga qaramay, ularning samaradorligi nafaqat davlatning ichki iqtisodiy



salohiyatiga, balki xalqaro bozor sharoitlari, global moliyaviy muhit va geoiqtisodiy o'zgarishlarga ham bevosita bog'liqdir.

So'nggi yillardagi ilmiy tadqiqotlar, ayniqsa rivojlanayotgan davlatlar misolida o'tkazilgan empirik tahlillar, fiskal va monetar siyosatning iqtisodiy o'sish, makroiqtisodiy barqarorlik va tashqi savdo muvozanatiga ko'rsatadigan ta'sirini chuqur o'rganishga qaratilgan. Natijalar shuni ko'rsatmoqdaki, davlatlar o'rtasida iqtisodiy siyosatni muvofiqlashtirish, moslashuvchan yondashuvlar qo'llash va global iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirish fiskal va monetar mexanizmlarning samaradorligini oshiradi.

Ushbu maqolada fiskal va monetar siyosatning nazariy asoslari, ularning tashqi savdo defitsitiga ko'rsatadigan bevosita va bilvosita ta'siri, shuningdek, O'zbekiston iqtisodiyoti misolida bu siyosatlarning o'zaro uyg'unlikdagi samaradorligi tahlil qilinadi. Mazkur mavzuning dolzarbligi iqtisodiy siyosat vositalarining muvozanatli qo'llanilishi orqali tashqi iqtisodiy barqarorlikka erishish masalalarining ahamiyati bilan belgilanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy faollikni ta'minlashga qaratilgan va davlat tomonidan tartibga solinadigan makroiqtisodiy siyosatning tarkibiy qismi sifatida davlat fiskal va monetar siyosatlari nazariy-metodologik jihatdan bir qator xorijiy iqtisodchi olimlar, jumladan, J. Keynes, M. Fridmen, L. Krasavina va S. Moiseyevlarning ilmiy izlanishlarida keng yoritilgan. Jumladan, J. Keynes davlat aralashuvini iqtisodiyotga ta'sir etuvchi mustaqil o'zgaruvchan omil sifatida talqin qilgan bo'lib, bu omillar orqali bandlik darajasi va milliy daromad hajmiga ta'sir ko'rsatish mumkinligini asoslagan. Unga ko'ra, bu jarayonda hal qiluvchi vosita sifatida fiskal va pul-kredit siyosati orqali investitsiyalarni rag'batlantirish muhim o'rin tutadi [1].

B. Makkonnell va S.L. Stenli Bryu o'z izlanishlarida fiskal siyosatning asosiy maqsadi sifatida davlat xarajatlarini ko'paytirish yoki soliqlarni kamaytirish, ayrim hollarda esa har ikkala chora-tadbirni birgalikda qo'llash orqali iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlash lozimligini ta'kidlaydi. Aksincha, iqtisodiyotda ortiqcha talab tufayli yuzaga keladigan inflyatsiyani jilovlash uchun teskari – cheklovchi fiskal siyosat qo'llaniladi. Bunday siyosat quyidagilarni o'z ichiga oladi: davlat xarajatlarini qisqartirish va/yoki soliqlarni oshirish. Mualliflar fikricha, agar hukumat inflyatsiya ustidan nazoratni kuchaytirmoqchi bo'lsa, budjetning ijobiy saldosi tayanishi muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Yuqorida tilga olingan xorijiy va mahalliy manbalarda davlatning fiskal hamda monetar siyosatlarining iqtisodiy faollikni ta'minlashdagi moliyaviy salohiyati, ularning turlari, xususiyatlari va ahamiyatli jihatlari alohida e'tibor qaratilgan [2].

A.A. Gurevichning *"Monetar siyosat: nazariya va amaliyot"* nomli ilmiy asarida esa monetar siyosatning nazariy asoslari, amaliy mexanizmlari, globallashuv sharoitida ushbu siyosatning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri batafsil yoritilgan [3].

Shuningdek, A.V. Tihonovning *"Rossiyada monetar siyosat"* nomli ilmiy ishida Rossiya Federatsiyasida monetar siyosatning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari, iqtisodiyotga ko'rsatgan ta'siri va hozirgi zamonaviy holati atroflicha tahlil qilingan [4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada iqtisodchi olimlarning shu mavzu bo'yicha fikrlari, bundan tashqari, qiyosiy tahlil, ma'lumotlarni to'plash, guruhlash usullardan qo'llanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Markaziy bank tomonidan olib borilayotgan nisbatan qattiq monetar siyosat hamda hukumat tomonidan qo'llanilayotgan rag'batlantiruvchi fiskal siyosat O'zbekistonda tashqi savdo defitsitining ortishiga muayyan darajada hissa qo'shmoqda. Xususan, budjet xarajatlarini qisqartirish orqali tashqi savdo defitsiti o'sish sur'atlarini sekinlashtirish imkoniyati mavjud.

So'nggi yillarda O'zbekistonda tashqi savdo defitsiti izchil ortib bormoqda. Eksport va import o'rtasidagi tafovut tobora kengayib, bu holat nafaqat iqtisodiy ekspertlarni, balki siyosiy qaror qabul qiluvchilarni ham tashvishga solmoqda. Yaqin yillardagi tendensiyalarga e'tibor qaratilsa, tashqi savdo defitsitining nafaqat miqdor jihatdan, balki tashqi savdo aylanmasidagi ulushi ham yildan-yilga ortib borayotgani kuzatiladi. Ushbu holatni qisman 2017–yildan boshlangan iqtisodiy ochiqlik siyosati, savdo to'siqlarining yumshatilishi, qo'shni davlatlar bilan savdo aloqalarining yaxshilanishi hamda pandemiya davrida ayrim tovarlar uchun import bojlarining vaqtinchalik bekor qilingani bilan izohlash mumkin.

Yuqoridagi omillar fonida O'zbekistonda fiskal va monetar siyosat mutlaqo qarama-qarshi yo'nalishda olib borilmoqda. Markaziy bank yuqori inflyatsiyani jilovlash maqsadida nisbatan qattiq monetar siyosat yuritayotgan bir paytda, hukumat esa yalpi talabni rag'batlantirishga qaratilgan ekspansion fiskal siyosatni qo'llamoqda.



Markaziy bankning asosiy maqsadi – yuqori inflyatsiyani nazorat ostiga olish hamda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdan iborat. Shu maqsadda regulyator nisbatan qattiq monetar siyosat olib bormoqda va asosiy foiz stavkasi (qayta moliyalashtirish stavkasi) bilan inflyatsiya o'rtasidagi ijobiy farqni saqlab turmoqda.

Ma'lumot o'rnida: yumshoq monetar siyosat – bu markaziy bank tomonidan iqtisodiyotni qo'shimcha rag'batlantirish maqsadida pul massasini oshirishga qaratilgan siyosat bo'lib, odatda asosiy foiz stavkasini pasaytirish orqali amalga oshiriladi. Ko'plab davlatlar inqiroz arafasida foiz stavkalarini pasaytirish orqali iqtisodiy faollikni kuchaytirishni maqsad qiladilar. Qattiq monetar siyosat esa aksincha, inflyatsiyaga qarshi kurashish uchun mo'ljallangan bo'lib, asosiy foiz stavkasini yuqori darajada ushlab turish va uni inflyatsiyadan yuqori saqlashga qaratilgan.

Shunday qilib, Markaziy bank hozirgi davrda iqtisodiyotni "sovitish" orqali inflyatsiyani jilovlashni maqsad qilgan. 2024–yil yakuniga qadar inflyatsiyani 5 foizli maqsadli ko'rsatkichga tushirish rejalashtirilgan. Ayni paytda esa yillik inflyatsiya darajasi 12 foizdan biroz yuqori shakllanmoqda. Bu esa, Markaziy bankning yaqin istiqbolda ham qattiq monetar siyosatni davom ettirishi ehtimolini kuchaytiradi.

Asosiy foiz stavkasining yuqori darajada ushlab turilishi pul massasining o'sish sur'atlarini cheklaydi. Pul massasining cheklanishi esa milliy valyutaning boshqa valyutalarga nisbatan qadri oshishiga (valyuta kursining mustahkamlanishiga) olib keladi. Natijada, eksport mahsulotlari xorijiy bozorlar uchun nisbatan qimmatroq bo'lib qoladi va ularning raqobatbardoshligi pasayadi. Shu bilan birga, ichki bozor uchun import mahsulotlari nisbatan arzonlashadi, bu esa import hajmining ortishiga olib keladi.

Eslatib o'tamiz: tashqi savdoning o'zgarishiga bevosita ta'sir qiluvchi omil bu real valyuta kursi hisoblanadi. Nominal valyuta kursi – bu Markaziy bank tomonidan e'lon qilinadigan rasmiy kurs bo'lsa, real valyuta kursi ikki davlat o'rtasidagi inflyatsiya tafovutini ham inobatga oladi. Shu sababli, aynan real valyuta kursi ikki davlat o'rtasidagi savdo hajmiga real ta'sir ko'rsatadi.

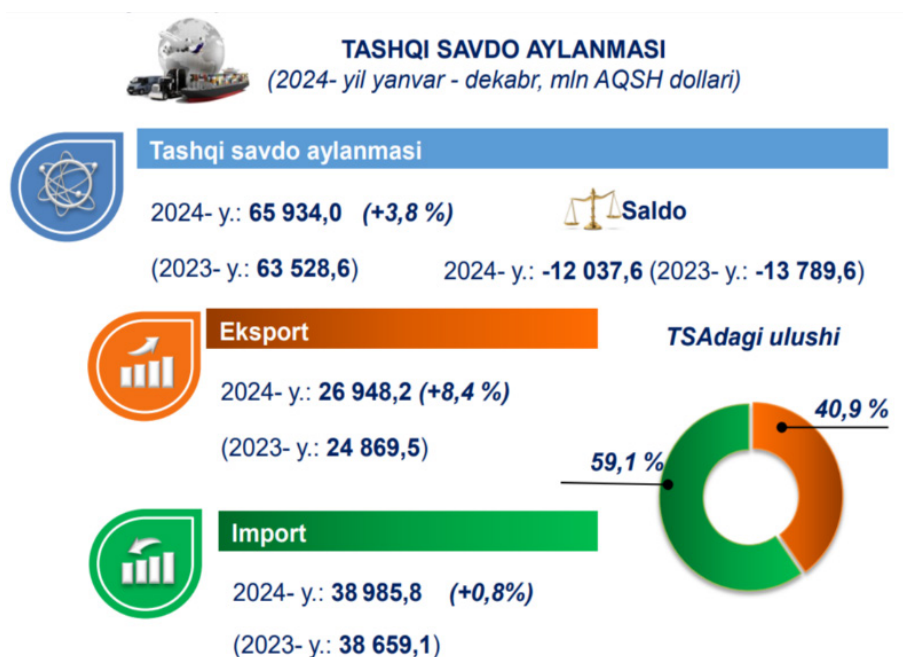
Fiskal siyosat – davlat byudjeti orqali amalga oshiriladigan xarajatlar va soliqlar siyosati bo'lib, uning tashqi savdoga ta'siri mamlakatdagi yalpi talab o'zgarishlari orqali namoyon bo'ladi. Xususan, budget xarajatlarning (shu jumladan transfertlar) ortishi yalpi talabni rag'batlantiradi. Yalpi talabning o'sishi esa, o'z navbatida, import mahsulotlariga bo'lgan talabni oshiradi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda budget xarajatlarning izchil oshib borayotganligi kuzatilmoqda. Masalan, YalM tarkibida davlat xarajatlarning ulushi yildan-yilga ortib bormoqda.

Qolaversa, nisbatan qattiq monetar siyosat sharoitida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash nuqtai nazaridan budget xarajatlarni imkon qadar maqbullashtirish, ayniqsa, tashqi savdo muvozanatini tiklashda samarali vosita bo'lishi mumkin. Jumladan, samarasiz va manzilsiz ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirishdan voz kechish bu borada muhim qadam hisoblanadi. Sababi, bunday xarajatlar qisqa muddatda ijtimoiy kayfiyatni yaxshilashi mumkin, biroq uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmaydi.

Umuman olganda, samarasiz budget xarajatlardan tiyilish, iqtisodiy muvozanatga erishish yo'lida muhim vosita hisoblanadi. Bunday islohotlar uchun esa qaror qabul qiluvchilarning siyosiy irodasi zarur [5].

Tashqi savdo defitsiti qisqargan: (1-rasm)



1-rasm. Tashqi savdo aylanmasi.



2024–yilda O‘zbekiston Respublikasining tashqi savdo aylanmasi (TSA) hajmi 65,93 milliard AQSh dollarini tashkil etdi, bu ko‘rsatkich 2023–yilga nisbatan 3,8 foizga oshganini ko‘rsatadi. Shundan eksport hajmi 26,94 milliard dollarni (8,4 foiz o‘shish), import hajmi esa 38,98 milliard dollarni (0,8 foiz ko‘payish) tashkil etdi. Natijada, tashqi savdo taqchilligi 12 milliard dollarni tashkil etdi (2023–yilda bu ko‘rsatkich 13,8 milliard dollar bo‘lgan) (1-rasm).

2024–yilda mamlakat eksportining eng katta ulushini – 27,8 foizni oltin tashkil etdi. O‘zbekiston 2024–yilda xorijga 7,5 milliard dollarlik qimmatbaho metallar eksport qilgan bo‘lib, bu 2023–yildagi 8,1 milliard dollarlik eksport hajmidan pastdir [6].

Xizmatlar eksporti hajmi esa 7,2 milliard dollarni yoki jami eksportning 26,7 foizini tashkil etib, 2023–yildagi 5,6 milliard dollarlik ko‘rsatkichga nisbatan 27,7 foizga oshgan. Xizmatlar eksporti tarkibida asosiy ulush safarlarga (turizm) – 48,8 foiz, hamda transport xizmatlariga – 35,7 foiz to‘g‘ri kelgan. (2-rasm)



2-rasm. XSST bo'yicha eksport tarkibi*.

O‘zbekiston 2024–yilda 4,2 milliard dollarlik sanoat tovarlari, 2,2 milliard dollarlik oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar, shuningdek 1,2 milliard dollarlik mashinalar va transport asbob-uskunalarini xorijga eksport qilgan.

Matbuot relizida e'tiborga molik jihatlardan biri tabiiy gaz eksporti bilan bog'liq. Mamlakatda ichki qazib olish hajmining keskin qisqarishi va energetik taqchillik mavjudligiga qaramay, gaz eksporti to'xtatilmagan. Aksincha, 2024–yilda O‘zbekiston 627,6 million dollarlik gaz sotgan bo‘lib, bu 2023–yildagiga nisbatan 18,4 foizga ko‘pdir [6].

Umuman olganda, 2024–yil yanvar–dekabr oylarida O‘zbekistonning tovar va xizmatlar eksporti asosan quyidagi davlatlarga yo‘naltirilgan:

Rossiya Federatsiyasi – 13,7 foiz,
Xitoy Xalq Respublikasi – 7,6 foiz,
Qozog‘iston – 5,4 foiz.

Xuddi shu davrda, ya'ni 2024–yil yanvar–dekabr oylarida import qilingan tovarlar hajmi 2023–yilga nisbatan 337 million dollarga kamaygan. Import tarkibining eng katta qismini mashinalar va transport asbob-uskunolari tashkil qilgan. Jumladan, 2024–yilda xorijdan 13,3 milliard dollarlik shunday mahsulotlar import qilingan (2023–yilda bu ko‘rsatkich 14,9 milliard dollarni tashkil etgan). (3-rasm)



3-rasm. XSST bo'yicha imrort tarkibi.

Shu bilan birga, sanoat tovarlari ulushi ham nisbatan yuqori darajada saqlanib qolgan – 6 milliard dollar yoki 15,5 foiz. O'z navbatida, xorijdan 3,7 milliard dollarlik xizmatlar, 3,7 milliard dollarlik oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar import qilingan.

O'tgan yili O'zbekiston tomonidan 3,9 milliard dollarlik mineral yoqilg'i, yog'lash moylari va ularga o'xshash materiallar (jumladan, tabiiy gaz) import qilingan. 2024–yilda mamlakat tomonidan 1,7 milliard dollarlik – tarixda kuzatilmagan rekord qiymatdagi gaz importi amalga oshirilgan.

Yana bir e'tiborga molik jihat – O'zbekistonga avtomobil importi hajmining keskin kamayganidir. Xususan, 2024–yilda 3,3 milliard dollarlik avtomobil import qilingan bo'lsa, 2023–yilda bu ko'rsatkich 4,5 milliard dollarni tashkil etgan. Shuningdek, o'tgan yili 2 milliard dollarlik elektr mashinalari, apparatlari va jihozlari hamda ularning elektr qismlari import qilingan bo'lib, bu 2023–yildagi 1,9 milliard dollarlik ko'rsatkichga nisbatan o'sishni bildiradi.

O'zbekiston 2024–yilda eng ko'p importni Xitoydan – 10,4 milliard dollar miqdorida amalga oshirgan. Shuningdek, Rossiyadan – 7,9 milliard dollar, Qozog'istondan – 2,8 milliard dollar, Janubiy Koreyadan – 1,9 milliard dollar va Turkiyadan – 1,7 milliard dollar miqdorida tovar va xizmatlar import qilingan [6].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, agar qaror qabul qiluvchilar tashqi savdo defitsitini kamaytirishni istasalar, birinchi navbatda fiskal xarajatlarni maqbullashtirish yo'lidan borish maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki hozirgi sharoitda monetar siyosat yo'nalishini o'zgartirish iqtisodiyotga ancha qimmatga tushishi va ijtimoiy jihatdan og'ir oqibatlar keltirib chiqarishi mumkin.

Sababi, rag'batlantiruvchi monetar siyosat inflyatsiyaning yana-da tezlashishiga olib keladi. Yuqori inflyatsiya esa, bir tomondan, moliyaviy barqarorlikka xavf tug'dirsa, ikkinchi tomondan, aholining zaif qatlamlari uchun turmush xarajatlarining oshishiga sabab bo'ladi.

Shu munosabat bilan, fiskal siyosatda budjet xarajatlarini qayta ko'rib chiqish va qisqartirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu harakat qisqa muddatda iqtisodiy o'sish sur'atlarini bir oz sekinlashtirishi mumkin, chunki hozirgi paytda budjet xarajatlari YAIMning sezilarli qismini tashkil etadi. Biroq, ularni maqbullashtirish, birinchidan, tashqi savdo defitsitining qisqarishiga olib kelsa, ikkinchidan, inflyatsiyaning belgilangan maqsadli darajasiga tezroq erishish imkonini beradi.

Shuni unutmaslik kerakki, inflyatsiya jilovlanmasdan turib, makroiqtisodiy barqarorlikka erishish mumkin emas. Shu bois, xalqaro tajribani chuqur o'rganish, nufuzli xorijiy ekspertlarni jalb qilish va monetar siyosatni takomillashtirish, shuningdek narx-navo barqarorligini ta'minlashga qaratilgan milliy konsepsiyani ishlab chiqish muhim vazifadir.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

1. Nosova S.S. Ekonomika teoriyasi: qisqa kurs. O'quv qo'llanma. – M.: Gumanitar nashriyot markazi “Vlados”, 2001.
2. Rudenko I.A. Iqtisodiy siyosat: o'quv qo'llanma. – Minsk, 2010.
3. Gurevich A.A. Monetar siyosat: nazariya va amaliyot. – M., 2001.
4. Tihonov A.V. Rossiyada monetar siyosat. – M., 2010.
5. O'zbekiston Markaziy banki rasmiy veb-sayti.
6. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi rasmiy veb-sayti.



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
